

Kaj je gora in kaj vrh?

Poskus preštevanja vrhov na sodoben način

✍️ Tomaž Podobnikar 📷 Aleksander Čufar

Se vam je že kdaj zgodilo, da ste vrh opazovali iz doline, se povzpeli nanj, ste bili na njem in hkrati sploh niste imeli več občutka, da ste res na željnem vrhu, ali pa celo da sploh niste na vrhu? Vrhove gorá iz različne oddaljenosti in z različnih zornih kotov vidimo, prepoznamo in si jih predstavljamo različno. Od daleč lahko vidimo le nekaj izrazitejših vrhov in še te poenostavljeno, od blizu pa zaznamo tudi najmanjše vzpetine in podrobnosti. Drugače dojemajo gore tisti, ki z njimi živijo, to so okoliški prebivalci in gorniki kot tisti, ki jih redko obišečejo ali nekaterih gorá sploh ne poznajo. Drugače jih vidimo iz dolin kot z vrhov, kamor so naši predniki stopili pravzaprav šele pred kratkim. Težko je primerjati gore in vrhove v Alpah z vrhovi na Pohorju, v Panonski nižini ali v Himalaji. Popolnoma nov pogled se odpre, ko si ustvarimo sliko gorá od zelo daleč, pri uporabi letalskih ali satelitskih posnetkov, pri uporabi zemljevida ali pa celo v živo iz letala, od koder se pod nami odvija prava filmska predstava. Vse to povzroča različno interpretacijo pojavnosti gorá. Ta se spreminja celo glede na vreme, podnebje, rastje in druge okoljske dejavnike.

Pojma gora in vrh sta v semantičnem smislu subjektivne narave. Zato najdemo zanj v geografskem smislu več izkustvenih interpretacij in nedorečenih definicij. Pojem gora opredeljujemo po merilih višinskih rastlinskih pasov ali kot povezavo med primernimi višinami, nakloni ter relativnimi višinami. Opis vrha, kot dela gore je nekoliko manj zapleten. Definiramo ga z različnimi merami in z lastnostmi oblikovitosti površja

Špik (levo), Lipnica in Velika Martúljška Ponca

glede na bližnjo okolico najvišje točke, torej na podlagi vrhnjega dela vzpetine, imenovane tudi vršina. Možno se naslednje opredelitve vrha: »vrh je vsaka od vzpetin, v katere se gorovje v višjem delu razcepi«, »zgornji, navadno zloženi del gore, vzpetine«, »najvišja točka ali del gore, vzpetine«. Po Mednarodni zvezi planinskih organizacij je pojem vrh definiran bolj tehnično kot točka, ki je za določeno vrednost dvignjena nad okolico. Pri tem mora biti posamezen vrh do določene mere samostojen in neodvisen. Za določitev vrhov, natančneje štiritisočakov, so se po mednarodnih standardih alpinistov izoblikovala pravila po topografskih, geomorfoloških in gorniških merilih.

Topografska, geomorfološka in gorniška merila

Po topografskih merilih, lahko bi jim rekli tudi geometrični, mora biti relativna višina med vrhom in okolico vsaj 30 m. Vršina se razteza do najbližjega izrazitejšega sedla, prevala ali prelaza. Dodatno merilo je najmanjša razdalja med vrhovi. Večje kot so posamezne vrednosti mer, razsežnejši in značilnejši je vrh. Naslednje, geomorfološko merilo, ki se nanaša na pojavnost vršin, upošteva obliko vrha kot nekoliko širšega območja, na katerem lahko določimo stranske vrhove, rame, pomole, geološke značilnosti in podobno. Zadnje, gorniško merilo, upošteva pomembnost vrhov z vidika ogledov terena, torej pristransko, kakršna je tudi naša zaznava. Poljubno lahko obsega kakovost in pogostost dostopa, zgodovinsko pomembnost, pomembnost za turiste ter

druge kriterije. Kljub odprtosti in nedodelanosti sta topografsko in geomorfološko merilo dovolj tehnično definirana, da se ju uporablja za določitev vrhov ob uporabi kart, satelitske navigacije in drugih pripomočkov. Obe merili sta primeri tudi za samodejne numerične postopke pri uporabi digitalnih modelov reliefa.

Poglejmo še med podatke o določanju vrhov. Najstarejši, izkustveni pristopi temeljijo predvsem na tradiciji, izkušnjah in vizualnih ocenah. Opredelitev vrhov so pred okoli petdesetimi leti raziskovalci poskušali standardizirati predvsem opisno. Tako so jih v Sloveniji zanimali dvatisočaki, v Alpah štiritisočaki, v Himalaji pa na primer osemtisočaki. Na težavnost opisa kaže podatek o številu dvatisočakov v Sloveniji, ki je bil od 60 let prejšnjega stoletja po različnih merilih in pri uporabi različnih pripomočkov ocenjen na 179 do 349. Alpskih štiritisočakov je uradno 128, po bolj strogih merilih pa naj bi jih bilo le 82. Podobno je tudi s himalajskimi osemtisočaki, ki jih je uradno 14, po nekaterih merilih pa celo do 21. Razlike so torej od 50 pa do skoraj 100 %! Vendar se z leti predvsem zaradi večje standardiziranosti manjšajo.

Orodja in podatki

Opisana, relativno standardizirana topografska in geomorfološka merila sem preizkušal s samodejnimi postopki, ki sem jih začel izpopolnjevati leta 2001 na podlagi izkušenj razvoja metodologije za izdelavo digitalnega modela reliefa Slovenije iz raznovrstnih podatkov. Pred desetimi leti

potencialne ploskve oblik vrhov kot so oster, kopast, podolgovat in stožčast. Pri tem je bilo vpeljanih nekaj dodatnih meril, in sicer da oster vrh ne more biti kopast in podolgovat ne okroglast in obratno, ter da je stožčast vrh tudi oster in okroglast. Na območju Kamniških Alp sem, glede na po topografskih kriterijih pridobljenih 366 vrhov in ob upoštevanju geomorfoloških kriterijev, določil končnih 346 vrhov. Izmed njih je 52 ostrih, 153 kopastih in kar nekaj različno podolgovatih. Izrazito stožčastih vrhov je pet. Poleg teh je 42 vrhov v Kamniških Alpah dvatisočakov, izmed njih so trije regionalno izraziti.

Interpretacija in obravnava nekaterih gornjskih meril

Dobljeni rezultati nimajo prave vrednosti, če jih ne preverimo z neodvisnimi podatki in metodami. To sem storil za dvatisočake Kamniških Alp. Primerjal sem spisek na naslovu gore-ljudje.net (41 dvatisočakov) in drugega z naslovom Projekt 2000: Slovenski dvatisočaki (48 dvatisočakov). Vsebina obeh spiskov se za približno eno četrtno podatkov ne ujema. V nadaljevanju sem uporabil spisek gore-ljudje.net in ga primerjal z dvatisočaki, pridobljenimi po lastnem postopku (42 dvatisočakov). V mastnem tisku je označenih 11 od 41 vrhov, kar je približno četrtnina s spiska gore-ljudje.net, ki jih nisem našel v lastnem spisku.

Omeniti velja vrhove, pri katerih se oblike ni dalo določiti po danih merilih. Zanje je še veliko izzivov pri iskanju primerne postopka. Primer je Kočna kot markanten vrh, viden tako z Jezerskega kot iz Ljubljane.

Prav v vseh primerih se kot pomemben pojavlja Grintovec, ki je hkrati najvišji vrh Kamniških in Savinjskih Alp. Kljub vsemu pa Grintovec po gornjskih kriterijih morda ni najpomembnejši vrh, saj je po eni strani geološko »grintav«, po drugi pa glede na tipična stojišča relativno skrit za drugimi, nekoliko nižjimi vrhovi. Izpeljal sem primerjavo položajev in značilnosti vrhov s toponimi registra zemljepisnih imen, ki ga vodi Geodetska uprava RS. Nekatera imena vrhov namreč etimološko marsikaj povedo o obliki vrhov, kakršni so Ojstrica, Kopa, Planjava, Tolsti vrh, Storžič, Grintovec ipd. Tovrstne dodatne opise vrhov smatramo za gornjske in pomagajo pri opisu.

Sklepne misli

Največji potencialni problem in hkrati izziv pri samodejni določitvi vrhov so izjeme, na katere naložimo. Teh pa v naravi ne zmanjka, ko se začnemo spuščati v podrobnosti. Za razumevanje izjem je ključni dejavnik še vedno človek. Še dobro, da imamo izjeme! Če bi si bili vrhovi v gorah preveč podobni, potem bi jih le težko ločili med seboj,

Grintovec	2558	Mala Rinka	2289	Kogel	2100
Jezerska Kočna	2540	Brana	2252	Mrzli vrh	2094
Skuta	2532	Turska gora	2251	Krofička	2083
Na Križu (Kokr. Kočna)	2484	Lučka Brana (Baba)	2244	Velika Raduha	2062
Kokrska Kočna	2475	Kalški Greben	2224	Krnička gora	2061
Dolgi hrbet	2473	Mrzla gora	2203	Velika Kalška gora	2058
Štruca	2457	Kljuka	2137	Ute	2029
Kranjska Rinka	2453	Storžič	2132	Mala Raduha	2029
Mali Grintovec	2447	Debeli špic	2128	Poljske device	2028
Koroška Rinka (Križ)	2433	Velika Baba	2127	Lučki Dedec	2023
Planjava	2394	Veliki kup	2126	Mala Kalška gora	2019
Planjava – vzhodni vrh	2392	Velika Zelenica	2114	Mala Baba	2018
Ojstrica	2350	Veliki vrh	2110	Mala Ojstrica	2017
Štajerska Rinka	2289	Ledinski vrh	2108		

Iz treh spiskov se vidi, da so najizrazitejši vrhovi v Kamniških in Savinjskih Alpah Storžič, Kozji vrh, Grintovec, Goli vrh, Skuta, Brana in Ojstrica. Vsi ti vrhovi so tudi ostri. Po kriterijih, kjer je pomembna tudi samostojnost, so najbolj izpostavljeni Grintovec, Planjava in Raduha. Izrazito stožčasta vršna območja imajo Storžič, Pristovski Storžič, Grintovec, Ojstrica, Kozji in Goli vrh.

njihovi opisi pa bi bili nezanimivi. In pri čem lahko pomaga prikazano dobro poznavanje oblik vrhov? Poleg štetja dvatisočakov omogoča boljše poznavanje gora, njihovega nastanka, dinamike naravnih pojavov in procesov, skratka, izkorišča pogled »od drugod«. Ste se že vprašali, zakaj so naše Alpe drugačne od tistih čez mejo? Bi znali gubanje gorá povezati z vremenskimi motnjami? ◉